

Rettslige problemstillinger knyttet til opplæringslovens § 13-4 og FAKTOR modellen

Marius Storvik

Førsteamanuensis, jurist, PhD

UiT Norges arktiske Universitet

Bakgrunnen til Marius Storvik

Utdanning: Jurist, master og phd i rettsvitenskap.

- Master om tvangsmiddelbruk og PhD om rettslig vern av pasienters integritet i psykisk helsevern.
- Bachelor i religionsvitenskap, +ca. tre års studier i psykologi, sosialantropologi, ledelse, og medisin.

Relevant arbeidsbakgrunn

- UiT (stipendiat, lektor, forsker, førsteamanuensis)
- Tvangsforsk (fagrådsmedlem)

- Kontrollkommisjon (varaleder)
- REK Nord (juridisk kyndig)
- Lektor i vgs, fagskolelærer, lærervikar i barneskole.
- Pasient- og brukerombudet i Troms (ansvar for klagesaker på rus og psykisk helsevern)
- BUFETAT (6 år som miljøterapeut, atferdsinstitusjon)
- Psykiatrisk avdeling (2 mnd sommerjobb)
- Rådgivning i juss om kompleks somatisk tvang

(demens/utviklingshemning).

Aktuelle forskningsprosjekter

- Tvang og utviklingshemmede
- Tvang i ungdomspsykiatri.
- Rettslig pluralisme i Ghana.
- Tvang i fosterhjem.
- Nødrett.
- CRPD og diskrimineringsrett.
- Samvær i barnevernssaker.

Politimester Bastian - en dikator?

Hva kjennetegner en diktator?

- Lovgivende makt
- Utøvende makt
- Dømmende makt

STOP PUTLER

STOP WAR

Politimester
Bastian var
en dikator.

Makten i klasserommet ved tvang

Læreren

- Setter regler
 - Håndhever disiplin
 - Bedømmer håndhevingen
-
- Heldigvis er læreren og Bastian snille.

Skyldgrader på nordnorsk

- Uaktsom = Uheldig tosk
- Grovt uaktsom = Fette idiot
- Forsettlig = Ond jævel

Problemet i praksis

- Lærere er mennesker som tar beslutninger under press
- Lærere er uheldige tosker –
 - det er greit å gjøre feil
 - Men vi må lære av det.
- Noen lærere har vært fette idiot
 - Noen ganger kan vi gå videre
 - Noen ganger må læreren finne noe annet å gjøre
- Vi bør unngå onde jævler som skoleansatte.

Historien om Lars

- Elev kastet vann
- Prosedyrer ble fulgt
- Ledelsen var borte
- Eleven provoserte
- Læreren kastet vann tilbake

Historien om Lars

Var Lars en:

- Uheldig tosk?
- Fette idiot?
- Ond jævel?

Etter feil i vanskelige situasjoner?

- Advarsel?
- Oppsigelse?
- Politianmeldelse?
- Hvordan sikre læring?
- Hvordan bevare kompetansen?
- Sikre trygghet for lærere?
- Sikre trygghet for foresatte?

Utredning om behovet for rettslig grunnlag for bruk av ulik tvang og makt i skolen.

Skrevet av Marius Storvik
avgitt Kunnskapsdepartementet
1. mars 2018.

- Gjennomgang av all rettspraksis om tvang i skolen
- Hovedsakelig arbeidsrettssaker og straffesaker
- Manglet systematisk praksis
- Behov for lovhjemmel ble konklusjonen

Problemet: Uaktsom feil tvangsbruk

- Ble kun reagert på grov uaktsomhet og forsett
- Var lærere aldri uheldige tosker?
- Lærerne kunne ikke vite hvor grensen gikk.

Problemet: Uaktsom feil tvangsbruk

- Usikkerhet for lærerne
- Saken mot Lars ble henlagt...
- Elever og lærere måtte akseptere ulovlig tvang
- Behov for system som kan korrigere beslutninger

Veien mot ny opplæringslov

- Forslag om tvangsregler i NOU ble ikke tatt med ble trukket
- Kritiske høringsinnspill fra fagmiljøene
- Tvangsregler ut av proposisjonen
- 2023: Ny opplæringslov vedtatt uten tvangsregler.

Veien mot nye tvangsregler

- Forbedrede tvangsregler på høring i 2023
- Ny proposisjon i 2024
- Lovendring vedtatt juni 2024
- § 13-4 trådte i kraft med opplæringsloven fra 2024
- Implementering gjenstår?

Marius antagelser

- § 13-4 er ukjent i mange skoler
- Mangler systematisk implementering
- Behov for kompetanseheving
- Behov for bedre systemer

Framover

- Implementering må prioriteres
- Behov for praktisk opplæring – for eksempel (Verge)
- Systematisk evaluering trengs
- Tydelige rutiner må etableres

Lovtekstene

§ 13-4. Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.

Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at ein elev

a. krenkjer ein person fysisk eller utsett seg sjølv for fysisk fare, b. skader eigedom, c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv

Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig, og det skal stå i eit rimeleg forhold til dei interessene som skal varetakast.

Handlingar som er allment aksepterte i samhandling mellom vaksne og barn som dei har omsorg for, skal ikkje reknast som fysiske inngrep etter paragrafen her.

§ 12-4. Plikt til å sikre eit trygt og godt psykososialt skolemiljø (aktivitetsplikt og dokumentasjonsplikt)

Alle som arbeider på skolen, skal følgje med på korleis elevane har det, og om mogleg gripe inn dersom nokon krenkjer ein elev.

Alle som arbeider på skolen, skal **melde frå** til rektor dersom dei får mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø. Det gjeld også når ein elev seier sjølv at ho eller han ikkje har det trygt og godt. Skolen skal snarast **undersøkje saka** og rette opp situasjonen med eigna tiltak. Rektor skal **melde frå** til kommunen eller fylkeskommunen i **alvorlege tilfelle**.

Skolen skal lage ein **skriftleg plan** for tiltaka i ei sak. I planen skal det stå a. kva problem tiltaka skal løyse, b. kva tiltak skolen har planlagt, c. når tiltaka skal gjennomførast, d. kven som skal gjennomføre tiltaka, e. når tiltaka skal evaluerast

Skolen skal **dokumentere** kva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikta etter første til andre ledd, i den forma og det omfanget som er nødvendig.

Lovtekstene

§ 13-4. Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.

Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at ein elev

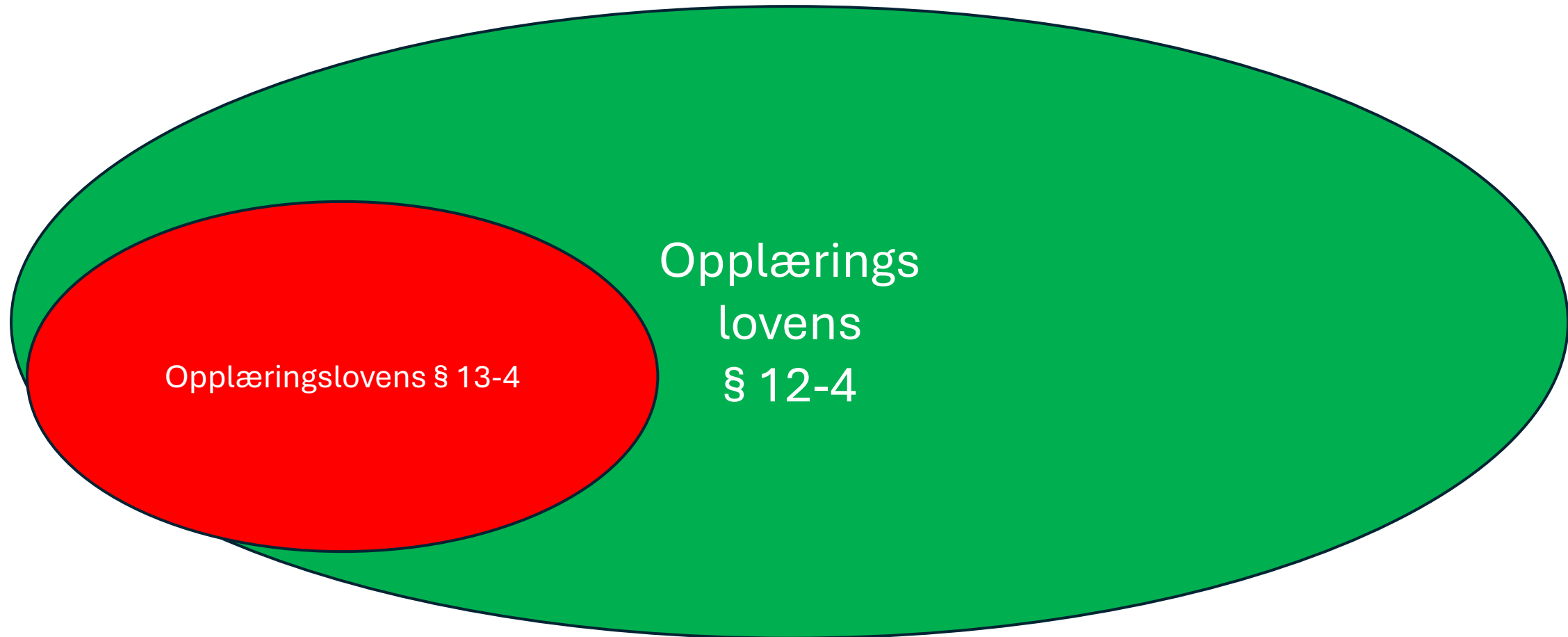
§ 12-4. Plikt til å sikre eit trygt og godt psykososialt skolemiljø (aktivitetsplikt og dokumentasjonsplikt)

Alle som arbeider på skolen, skal følgje med på korleis elevane har det, og om mogleg gripe inn dersom nokon krenkjer ein elev.

§ 12-4 er hovedregelen og utgangspunktet

§ 13-4 presiserer § 12-4

- Unntak elever fra andre skoler og trusler fra andre enn elever

Lovteksten

§ 13-4. Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.

Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at ein elev

- a. krenkjer ein person fysisk eller utsett seg sjølv for fysisk fare
- b. skader eigedom
- c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv

Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig, og det skal stå i eit rimeleg forhold til dei interessene som skal varetakast.

Handlingar som er allment aksepterte i samhandling mellom vaksne og barn som dei har omsorg for, skal ikkje reknast som fysiske inngrep etter paragrafen her.

Lovteksten

§ 13-4. Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.

Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at ein elev

- a. krenkjer ein person fysisk eller utsett seg sjølv for fysisk fare
- b. skader eigedom
- c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv

Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig, og det skal stå i eit rimeleg forhold til dei interessene som skal varetakast.

Handlingar som er allment aksepterte i samhandling mellom vaksne og barn som dei har omsorg for, skal ikkje reknast som fysiske inngrep etter paragrafen her.

Hvem kan handle?

- Ansatte i skolen

Hva kan gjøres?

- gripe inn fysisk

Hva kan ikke gjøres?

- Skal være nødvendig
- Skal være forholdsmessig

Lovteksten

§ 13-4. Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.

Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at ein elev

- a. krenkjer ein person fysisk eller utsett seg sjølv for fysisk fare
- b. skader eigedom
- c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv

Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig, og det skal stå i eit rimeleg forhold til dei interessene som skal varetakast.

Handlingar som er allment aksepterte i samhandling mellom vaksne og barn som dei har omsorg for, skal ikkje reknast som fysiske inngrep etter paragrafen her.

Hvilke tilfeller?

- Fysisk krenkelse av person
- Fysisk selvskading
- Skade på eiendom
- Sterkt fornedrende atferd for selv

Lovteksten

§ 13-4. Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.

Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at ein elev

- a. krenkjer ein person fysisk eller utsett seg sjølv for fysisk fare
- b. skader eigedom
- c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv

Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig, og det skal stå i eit rimeleg forhold til dei interessene som skal varetakast.

Handlingar som er allment aksepterte i samhandling mellom vaksne og barn som dei har omsorg for, skal ikkje reknast som fysiske inngrep etter paragrafen her.

Når skal bestemmelsen ikke brukes?

- «Allment akseptert samhandling»
- Fleksibel regel
- Gågatetesten

Spør sidepersonen

Hvordan kan vi bruke ny lov i praksis?

FAKTOR

Formål

Alternativer

Krenkelsens art

Tiltak og omfang

Opphør

Rimelig balanse

Formål

Lovlige formål:

- Avverge fysiske krenkelser
- Hindre selvskading
- Beskytte eiendom
- Stoppe sterkt fornedrende atferd

Ulovlige formål:

- Straff eller disiplin
- Ordensforstyrrelser
- Verbale krenkelser

Alternativer

Før inngrep vurder:

- 1. Forebygging og tilrettelegging
- 2. Dialog og veiledning
- 3. Omdirigering av oppmerksomhet
- 4. Fysisk inngrep som siste utvei

Krenkelsens art

Vurder alvorlighetsgrad:

- Fysisk skade - høy alvorlighet
- Selvskading - høy alvorlighet
- Materiell skade – avhenger av omfang
- Fornedrende atferd - varierende alvorlighet

Tiltak og opphør

Tiltak:

- Minst inngripende
- Nødvendig kraft
- Forsvarlig utførelse

Opphør

Opphør når:

- Fare er avverget
- Formål er oppnådd
- Ikke kunne startet tiltak

Rimelig balanse

Helhetsvurdering:

- Inngrepets belastning vs. formåletts viktighet
- Elevens sårbarhet og forutsetninger
- Konsekvenser for eleven og miljøet
- Dokumentasjon og evaluering

Hvorfor nytt regelverk?

- Er det nok å være snill?
- Er gode intensjoner nok?

Var ikke Politimester Bastian snill?

Fra straff til system

Gammelt system:

- Uheldig tosk → Ingen reaksjon
- Fette idiot → Oppsigelse
- Ond jævel → Strafferett

Nytt system:

- Læring av feil
- Systematisk evaluering
- Klare rammer beskytter alle

Tegning: Thorbjørn Egner

KARDEMOMME-
LOVEN:

~~Man skal ikke
plage andre,
man skal være
grei og snill,
og for øvrig
kan man gjøre
hva man vil.~~

Bastian
POLITIMESTER

**Bastian
er en
diktator!**

Tegning: Thorbjørn Egner

Tradisjonell maktutøvelse

Politimester Bastian:

- Lager reglene
- Håndhever reglene
- Dømmer overtredelser

Problemet:

- All makt hos én person
- Ingen kontroll
- Ingen rettssikkerhet

Kasper, Jesper og
Jonathan ble
utsatt for et
justismord.

Barnejuryen ser:

- Mennesker som trenger hjelp
- Fattigdom som grunnleggende problem
- Behov for støtte, ikke straff
- Mulighet for endring

Fra Bastian til FAKTOR

Som Bastian har læreren makt - men nå med system

- Som røverne trenger elever støtte - ikke bare straff
- Som uheldige tosker trenger lærere trygge rammer
- FAKTOR gir system som beskytter alle parter

**Glade og
lykkelige
røvere på
grunn av
deg og
FAKTOR**

Tegning: Thorbjørn Egner